

De zorg(en) bij en voor het ontsluiten van bodeminformatie

De ontwikkeling en de inhoud van de Richtlijn herstel en beheer (water)bodemkwaliteit

Al direct bij de start van de bodemsaneringsoperatie in Nederland bleek er grote behoefte aan een kennisdocument over saneringstechnieken. Hierin is begin jaren tachtig op initiatief van het ministerie van VROM voorzien. Door ontwikkelingen in kennis en kunde, in beleid en in de verbreding van de aandacht voor bodem is dit kennisproduct regelmatig aangepast en uitgebreid. De zorg voor de inhoud en het actueel houden ervan is een verantwoordelijkheid van de gezamenlijke overheden. De informatie is uitsluitend digitaal beschikbaar en voor iedereen vrij toegankelijk. Vanaf 2011 gaat het een nieuwe fase in. Een mooi moment om er eens bij stil te staan.

Door Johan van der Gun en Ruud Cino

Over de auteur:

ir. J.H.J. van der Gun, BodemBeheer bv en secretaris Redactieraad
R. Cino, ministerie van VROM en voorzitter Redactieraad

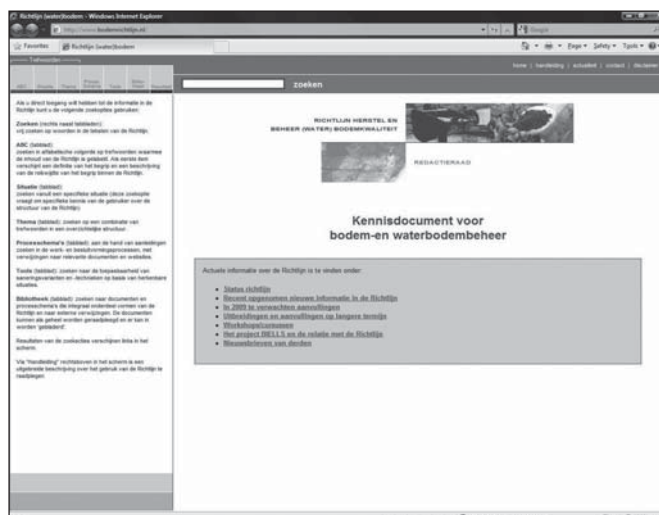
DE RICHTLIJN IN HISTORISCH PERSPECTIEF

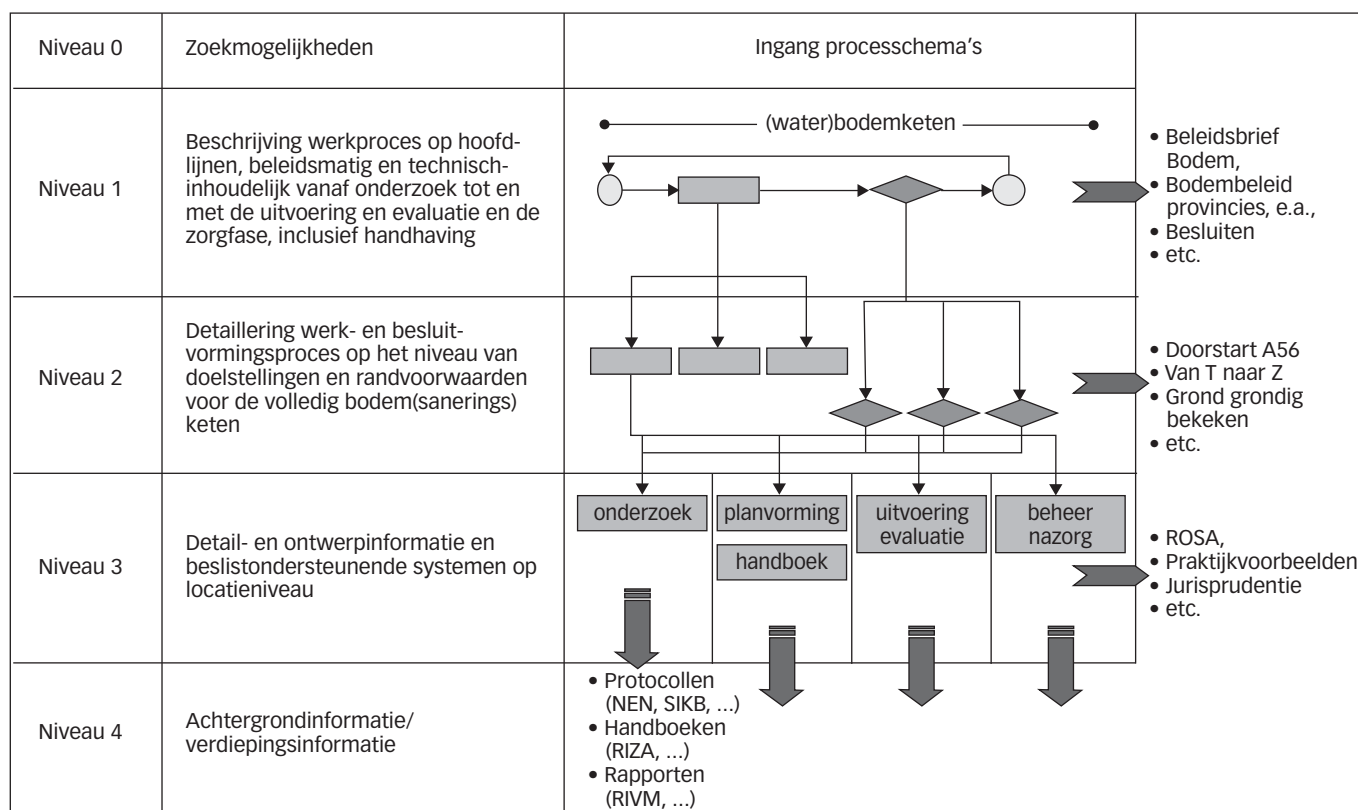
Bij de start van het bodemsaneringsoperatie begin jaren '80 werd de markt overspoeld met allerlei technieken, die zouden kunnen worden ingezet bij de aanpak van bodemverontreiniging. Het ging daarbij voornamelijk om gemodificeerde civieltechnische technieken. Door de veelheid ervan en door de geringe kennis over de toepassingsmogelijkheden was al direct behoefte aan een document dat een overzicht bood van de mogelijkheden.

In 1983 verscheen het eerste Handboek bodemsaneringstechnieken, vooral gebaseerd op informatie van productaanbieders. Door de aanvankelijk stormachtige ontwikkelingen, was er al snel behoefte aan een actualisatie. Deze actualisatie is in 1987 uitgevoerd. Dit toen mede op basis van kennis van adviesbureaus die hun organisatie inmiddels op deze nieuwe markt hadden aangepast en al flink hadden geïnvesteerd in kennisontwikkeling op dit gebied.

In 1994 is door het ministerie van VROM opnieuw het initiatief genomen tot herziening van het Handboek. Het doel was zeer ambitieus. Naast het actualiseren van informatie over bestaande technieken ging het ook om beschrijvingen van nieuwe (voornamelijk in-situ) technieken en technieken gericht op de verwijdering en behandeling van verontreinigde baggerspecie.

De insteek was dat het document inzicht zou bieden in de werking en prestaties van technieken onder diverse praktijkomstandigheden. In dit kader is een groot aantal van de op dat moment in Nederland uitgevoerde bodemsaneringen geëvalueerd. De resultaten hiervan zijn gebruikt om aan te geven waar en wanneer een bepaalde techniek 'goed', 'beperkt' of 'niet toepasbaar' is gebleken in de praktijk. Hiermee is voor veel technieken het toepassingsgebied gedefinieerd. Deze informatie was bedoeld om ondersteunend te zijn bij de beoordeling van saneringsplannen door het bevoegde gezag. Ook was de informatie bedoeld voor de

FIGUUR: ONDERSCHIED IN UITWERKINGSNIVEAUS VOOR PROCESSHEMA'S IN DE RICHTLIJN HERSTEL EN BEHEER

initiatiefnemer van saneringen en zijn adviseur, bij de planvorming en het ontwerp van saneringsmaatregelen.

In 2001 is het herzieningstraject afgerond en is nagedacht over het vervolg, onder meer met het oog op het actueel houden van de informatie. Besloten werd om via een programmaopzet te werken aan een verbreding van de inhoud. Dit leidde tevens tot een nieuwe naam: Richtlijn herstel en beheer (water)bodemkwaliteit.

Gelijktijdig is besloten om de informatie in digitale vorm en op interactieve wijze beschikbaar te stellen, want wat was het lastig om bij de losbladige uitgave steeds weer de losse velletjes op tijd, en in de goede volgorde in de ringband te krijgen. En daarbij moesten dan ook nog verouderde pagina's worden verwijderd. Een nieuw ontwikkelde webapplicatie bracht voor dit probleem uitkomst. De webapplicatie is in 2004 onder de URL's www.bodemrichtlijn.nl en www.waterbodemrichtlijn.nl gelanceerd.

DOEL EN INHOUD VAN DE RICHTLIJN HERSTEL EN BEHEER

Vanaf 2004 wordt op basis van een meerjarenprogramma invulling gegeven aan de vorm en inhoud van de digitale Richtlijn. De verbreding had tot doel om op termijn te voorzien in relevante informatie over het hele (water)bodemwerkveld. Als eerste richtte de aandacht zich op een verbreding naar informatie over de hele bodemsaneringsketen en in het vervolg daarop op een verbreding van bodemsanering naar bodembeheer. De achterliggende gedachte hierbij is dat het, met de ontwikkelingen in het bodembeleid en het verschuiven van taken en verantwoordelijkheden naar provincies en/of gemeenten, meer dan noodzakelijk is om te voorzien in een adequate informatievoorziening voor alle betrokkenen.

De digitale vorm is onder andere gekozen om het gebruik van de Richtlijn in de dagelijkse 'bodemp praktijk' te bevorderen. Alle daarin opgenomen informatie zou daarmee op elke werkplek beschikbaar komen en met een slimme zoekstructuur zou heel direct en gericht specifieke informatie kunnen worden ontslo-

ten. Daarnaast zouden dan betere mogelijkheden aanwezig zijn om de informatie actueel te houden. Verondersteld werd dat dit de kwaliteit van zowel de besluitvorming als de planvorming ten goede zou kunnen komen.

Voor de uitwerking van de inhoud worden verschillende niveaus onderscheiden. Per onderwerp kan dit verschillend zijn. Voor onderwerpen waarover al veel (versnipperde) informatie aanwezig is, bestaat de voorkeur om alleen de samenvattende informatie op te nemen in de richtlijn en om via hyperlinks door te verwijzen naar achterliggende of onderbouwende relevante informatie. Voor onderwerpen waarvoor dit minder het geval is, wordt in het algemeen gekozen voor het opnemen van meer uitgebreide informatie.

De belangrijkste inhoudelijke onderdelen van de webapplicatie betreffen op dit moment:

- het vigerende Europese, landelijke en regionale/lokale bodembeleid;
- alle bekende en toepasbare onderzoekstechnieken met een geavanceerd zoekmenu;
- in de praktijk bewezen saneringsmethoden en -technieken met uitvoeringsvormen;
- diverse aan de saneringsketen gerelateerde onderwerpen (zoals onder andere contractvorming, kwaliteitszorg, uitvoering, handhaving, evaluatie, nazorg en communicatie);
- verschillende aan bodembeheer gerelateerde onderwerpen (zoals aardkundige waarden en archeologie).

Daarnaast bestaat de informatie uit:

- schema's die het werk- en het besluitvormingsproces beschrijven voor situaties waarbij sprake is van ingrepen in de bodem/waterbodem en waarbij de bodemkwaliteit een rol speelt. Bovenstaande figuur laat zien dat ook hier de uitwerkingsniveaus weer verschillend kunnen zijn;
- links naar informatieve websites;
- overzichten met de via de site te ontsluiten documenten en literatuurverwijzingen.

HET GEBRUIK VAN DE WEBAPPLICATIE

De webapplicatie kan worden gezien als een geavanceerde zoekmachine, met behulp waarvan via vraagsturing op vrij eenvoudige wijze informatie kan worden gezocht en geraadpleegd. Voor dit 'zoeken en raadplegen' voorziet de bodemrichtlijn in verschillende mogelijkheden. Deze lopen uiteen van eenvoudige naar meer geavanceerde methoden. De eenvoudige methoden zijn intuïtief te gebruiken en leveren doorgaans veel informatie, terwijl voor de meer geavanceerde methoden enige kennis van de werking van applicatie nodig is. Het gebruik van de meer geavanceerdere methoden levert in het algemeen wel meer gericht en specifiekere informatie.

In het openingsscherm wordt aan de bezoeker van de applicatie al direct de betekenis van de verschillende zoekmethoden uitgelegd. Via de 'handleiding' (zie figuur) wordt de werking van de verschillende zoekmethoden uitgebreider toegelicht. Tevens wordt de bezoeker geïnformeerd over de meest geschikte zoekmethode voor bepaalde situaties of vragen.

DE STATUS VAN DE RICHTLIJN

De Richtlijn herstel en beheer is primair bedoeld als kennisdocument. Het is daarmee echter geen ontwerpdocument en het kadert ook de besluitvorming van het bevoegde gezag niet in. Het heeft wel de pretentie om faciliterend te zijn aan het ontwerpproces en ondersteunend aan de besluitvorming in concrete situaties.

De Richtlijn zelf heeft geen formeel vastgestelde status, terwijl er wel een bijzondere status aan wordt toegekend. Dit komt omdat er in verschillende AmvB's vallend onder de Wm, bijvoorbeeld ten aanzien van de 'best beschikbare technieken', wordt verwezen naar de Richtlijn. Ook in beleidsnota's, beoordelingsrichtlijnen en protocollen wordt er steeds meer naar verwezen. De Richtlijn heeft daardoor een positie gekregen die niet alleen verwachtingen schept, maar ook tot verplichtingen kan leiden. Het ontleent zijn status dus met name aan de waarde die er vanuit de praktijk aan wordt toegekend. Hierbij spelen actualiteit, compleetheit en betrouwbaarheid van de inhoud een belangrijke rol, naast de gebruiksvriendelijkheid.

DE KWALITEIT VAN DE INFORMATIE

Er wordt veel zorg besteed aan de inhoudelijke kwaliteit van de informatie die wordt opgenomen in de Richtlijn. Juist omdat er in andere beleidsdocumenten steeds meer naar wordt verwezen, is het zaak om volledig te zijn en voldoende actueel.

In de Richtlijn wordt slechts die informatie opgenomen die als gevalideerd kan worden aangemerkt (vastgesteld beleid, vigerende wet- en regelgeving, bewezen onderzoeksmethoden en saneringstechnieken, formeel goedgekeurde kennisproducten, e.d.). Voor andersoortige informatie geldt dat dit met specifieke vermelding gebeurt of dat wordt volstaan met het melden van het bestaan ervan en dat via hyperlinks wordt verwezen naar de sites waar deze informatie is te vinden.

Ook zorgt de vastgestelde procedure voor het verzamelen en opnemen van informatie op de site voor borging van de kwaliteit van de informatie.

DE ORGANISATIE EN PROCEDURE BIJ HET ONTWIKKELEN VAN CONTENT

De digitale bodemrichtlijn is een gezamenlijk product van de ministeries van VROM en V&W, Senternovem/Bodem+, het IPO, de VNG, UvW en SKB. Voor het opnemen van informatie in de Richtlijn en het beheer ervan is een aantal jaren geleden

een overeenkomst gesloten tussen de betrokken overheden en SKB. In deze overeenkomst staan, naast de ambities van genoemde partijen ten aanzien van de toekomstige ontwikkelingen van de applicatie, ook de verantwoordelijkheden en bevoegdheden met voorwaarden en verplichtingen geformuleerd. De organisatie bestaat uit een Redactieraad voor de aansturing van het proces, SKB met een verantwoordelijkheid voor de ontwikkeling van de inhoud en Bodem+ met een verantwoordelijkheid voor het functionele beheer van de webapplicatie. In de Redactieraad zijn alle betrokken overheden vertegenwoordigd, SKB en een externe secretaris. De overeenkomst loopt eind 2009 af. Vanaf dat moment ligt het beheer bij Bodem+.

Door de redactieraad wordt per jaar een werkprogramma opgesteld met nader uit te werken onderwerpen. Uitwerking gebeurt door daartoe gekwalificeerde bureaus onder verantwoordelijkheid van SKB. Per onderwerp wordt een begeleidingscommissie ingesteld. Deze commissie is mede verantwoordelijk voor de borging van de inhoudelijke kwaliteit van het resultaat. Na oplevering van het eindproduct wordt dit, voorzien van een advies, voorgelegd aan de redactieraad. De redactieraad besluit vervolgens over publicatie.

DE FINANCIERING

De bodemrichtlijn wordt gefinancierd vanuit een over meerdere jaren toegekende milieusubsidie van het ministerie van VROM. Andere overheden en partners als SIKB dragen bij in de kosten door het beschikbaar stellen van menskracht bij de begeleiding van verschillende deelprojecten en/of verzorgen in specifieke situaties zelf de informatievoorziening. SKB draagt de kosten voor de procesbegeleiding.

De looptijd van de Overeenkomst en van de toegekende milieusubsidie lopen, na een jaar verlenging, eind 2009 af. Op dit moment vinden voorbereidingen plaats voor het vervolg. Daarbij gaat het zeker niet alleen om de financiering. De totale organisatie en de rol van partijen daarin, het type informatie en de kwaliteit ervan als ook het beheer en het onderhoud spelen daarbij een even belangrijke rol. De betekenis van de Richtlijn kan daarbij ook worden beschouwd in het licht van de 'Kennisagenda van de ondergrond', zoals genoemd in het Convenant bodemontwikkelingsbeleid en aanpak speedlocaties.

HET BEHEER EN ONDERHOUD

Het beheer en het onderhoud van de Richtlijn vraagt bijzondere en nagenoeg continue aandacht. Hierbij gaat het niet alleen om de inhoud zelf, maar ook om de werking van de applicatie en de zorg voor de performance. In dit kader verzorgt Bodem+ bijvoorbeeld de totale hosting en de helpdesk van de webapplicatie. Dit laatste samen met De Helpdesk Water. Regelmatig wordt de webapplicatie verbeterd, zoals recentelijk een tool die bewaakt of alle hyperlinks voldoende actueel zijn en een tool om aan de hand van op te geven criteria onderzoekstechnieken te selecteren.

TOT SLOT

Dat de Richtlijn in een behoefte voorziet, blijkt onder andere uit de bezoekersaantallen van de site. In 2008 bedroeg het aantal 'visits' meer dan 14.000. Op basis van de eerste halfjaar gegevens van dit jaar zal het aantal in 2009 circa 80% hoger zijn. Het aantal pageviews bedroeg in 2008 meer dan 300.000. In 2009 zal dit naar verwachting in de richting van 400.000 gaan.

Voor geïnteresseerden in de bodemrichtlijn organiseert Bodem+ periodiek workshops, waarbij aan de hand van praktijkvragen en -problemen met de applicatie kan worden gewerkt. Dit kenbaar maken aan Bodem+ is voldoende om een uitnodiging hiervoor te krijgen.